

Prof. dr hab. Adam Wierny (1929–2016) Wspomnienie

Franciszek Brzóška

Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy, 32-083 Balice k. Krakowa

W dniu 16 sierpnia 2016 r. zmarł w Krakowie prof. dr hab. n. rol. Adam Wierny, były wicedyrektor Instytutu Zootechniki, pełniący obowiązki dyrektora Instytutu Zootechniki oraz założyciel i organizator Zakładu Paszoznawstwa, wieloletni pracownik naukowy IZ, wybitny specjalista z zakresu paszoznawstwa i żywienia zwierząt. W kaplicy Cmentarza Salwatorskiego w Krakowie zebrała się rodzina zmarłego oraz byli współpracownicy, wypromowani przez niego pracownicy naukowcy, byli i obecni pracownicy Instytutu Zootechniki PIB, a także kierownictwo Zakładu Doświadczalnego w Grodźcu Śląskim, aby pomodlić się i pożegnać zmarłego. Złożony został w rodzinnym grobowcu obok swojej żony Wandy.

Profesor Adam Wierny był synem Ziemi Sądeckiej, urodził 27 listopada 1929 r. w Wilkonoszy nieopodal Jeziora Rożnowskiego. W Szkole Podstawowej, do której uczęszczał, zapisał się do organizacji harcerskiej, grupy wodniackiej. Ten fakt miał dla Niego dalsze konsekwencje już w dorosłym życiu. Po zadaniu egzaminu dojrzałości został niezwłocznie powołany do wojska, jakkolwiek marzył o studiach wyższych. Jak wielu młodych ludzi z tego regionu Polski trafił do Marynarki Wojennej, gdzie spędził 3 lata. Po odbyciu służby podjął pracę w Przedsiębiorstwie Hydrotrest w Gdyni jako zastępca kierownika budowy. Dostrzegając jednakże potrzebę dalszego kształcenia się. Podjął studia w Wyższej Szkole Rolniczej w Olsztynie. Tam poznał swoją przyszłą żonę Wandę, pochodzącą z nauczycielskiej rodziny z Cieszyna. Utworzona w Olsztynie-Kortowie szkoła rolnicza została tam przeniesiona po wojnie z Cieszyna, gdzie funkcjonowała od początku lat 20. XX w. jako Wyższa Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego. Odzyskanie przez Pol-

skę po wojnie południowej części dawnych Prus Wschodnich wymagało utworzenia tam szkoły wyższej. Uniwersytet Wileński im. Stefana Batoryego załadowano na dwa pociągi z zamiarem wyjazdu do Szczecina. Zatrzymały się w Toruniu dla uzupełnienia wody w parowozach i tam pozostały na stałe, dając początek Uniwersytetowi im. Mikołaja Kopernika. Kortowo w Olsztynie posiadało doskonałą bazę i znakomite położenie, jakkolwiek tragiczną historię. Nastąpiły nowe czasy i czas zacierał wydarzenia z przeszłości. Tereny te opuścili mieszkający tam autochtoni, a infrastruktura miasta i okolice zostały zasiedlone ludnością polską pochodzącą niemal z całego kraju. Wyższa Szkoła Rolnicza była w tamtych latach zdominowana przez kadre naukową, przeniesioną wraz z rodzinami z Cieszyna, a częściowo z podobnej szkoły z Łodzi, jakkolwiek większa część łódzkiej kadry odmówiła przenosin do Olsztyna. Pracę magisterską Profesor Adam Wierny wykonywał pod kierunkiem prof. dr Józefa Dubińskiego w Katedrze Żywienia Zwierząt. Jej celem było określenie składu chemicznego i wartości pokarmowej roślinności podmokłych użytków zielonych z przewagą turzyc. Bliskimi kolegami z lat studiów Profesora Adama Wiernego byli Marian Wójciak, późniejszy profesor z Centralnego Laboratorium Przemysłu Paszowego w Lublinie i Witold Podkówka, późniejszy profesor Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie, a potem w Bydgoszczy. Profesor Adam Wierny, pracując w Aleksandrowicach wspominał zabawne sytuacje, których udziałem byli trzej magistranci, specjaliści z zakresu paszoznawstwa i żywienia zwierząt, młodzi studenci.

Po ukończeniu studiów w 1954 r. podjął pracę jako nauczyciel hodowli zwierząt w Pań-

stwowym Technikum Rolniczym w Pszczynie na Górnym Śląsku, gdzie przebywał dwa lata. Technikum to posiadało dobrą renomę wśród rolników tamtego rejonu, gdzie najstarszych synów w gospodarstwach kształcono na światłych rolników. W Pszczynie, na granicy z Cesarstwem Austriackim i Galicją istniało również Liceum Ogólnokształcące, znane w całej przedwojennej Polsce, gdzie matury zdobywali młodzieńcy z rodzin ziemiańskich, m.in. książę Hieronim Radziwiłł, ostatni właściciel Balic. Pojawiły się wówczas pierwsze artykuły popularnonaukowe autorstwa Profesora Adama Wiernego, m.in. o kształtowaniu agro- i zootechniki w państwowych technikach rolniczych (Przegląd Hodowlany, 1956), czy też – kształcenie rolnicze a postęp w rolnictwie (Nowe Rolnictwo, 1960). Profesor Adam Wierny dużo czytał, poszerzał swoje horyzonty, posiadał krytyczne spojrzenie na odchodzące do lamusa teorie naukowe w biologii i zasady dziedziczenia cech. Uwidoczniły się wówczas jego zainteresowania naukowe, szczególnie w zakresie biochemii. Najistotniejszą kwestią naukową w tamtych latach z zakresu zootechniki były pasze i technologie ich produkcji dla powiększającego się w latach powojennych погоłwia zwierząt. W żywieniu zwierząt obowiązywały zasady wypracowane na przełomie wieków i zasady gospodarowania wypracowane w latach przedwojennych.

W 1956 r. Profesor Adam Wierny podjął pracę w Zakładzie Hodowli Doświadczalnej PAN w Grodźcu Śląskim. Pracował w wydzielonym laboratorium w Gumnach pod Cieszynem wraz z późniejszym profesorem farmacji z Uniwersytetu Śląskiego, Janem Burczykiem. Był kierownikiem Pracowni Biochemii Stosowanej. Dyrektor Zakładu Doświadczalnego w Grodźcu Śląskim, prof. dr Mieczysław Czaja skupił wokół siebie grupę młodych, ambitnych absolwentów ze środowisk krakowskiego, wrocławskiego i olsztyńskiego, zorganizował bibliotekę i laboratorium. Prowadzono nowoczesne, jak na tamte czasy, metody doskonalenia krów mlecznych i owiec, żywienia cieląt, mineralnego żywienia zwierząt, szczególnie świń, konserwacji pasz, w tym ich zakiszania. Zwiększano wydajność trwałych

użytków zielonych poprzez opracowane metody podsiewu i nawożenia.

Pracownia w Gumnach była pod znacznym merytorycznym wpływem ówczesnego dyrektora Instytutu Zootechniki dr Borysa Hrycyka. Stąd, przez wiele lat była zdominowana przez badania dotyczące glonów jako potencjalnego źródła białka dla człowieka. Profesor Adam Wierny jako pierwszy ogłosił, że jakkolwiek glony posiadają dużo wartościowego białka, to ze względu na grubą błonę komórkową jest ono niedostępne w żywieniu człowieka i zwierząt monogastrycznych, w tym drobiu.

Pracownia ta przyczyniła się wydatnie do opracowania etiologii wirusowego schorzenia świń, zwanego „Chorobą cieszyńską świń” (łac. *Encephalomyelitis enzootica suum*). Schorzenie to znane było na Śląsku Cieszyńskim już w końcu XVII w. i w przypadku epidemii jedynym rozwiązaniem była likwidacja całego stada, a następnie dwuletnia kwarantanna. Okres pracy w Zakładzie Doświadczalnym, który został przekazany przez PAN Instytutowi Zootechniki, zaowocował pracą doktorską w Wyższej Szkole Rolniczej w Krakowie w 1962 r. pt. „Badania nad zawartością kwasów nukleinowych i białka w wątrobach samic ciężarnych”. Instytut Zootechniki nie posiadał wówczas jeszcze prawa do nadawania stopni naukowych ze względu na szczupłość kadry naukowej.

Rozprawę habilitacyjną obronił w listopadzie 1967 r. przed Radą Wydziału Zootechnicznego Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie pt. „Badania nad wykorzystaniem białka paszy do syntezy białek w organizmach rosnących kurcząt”. Minister Rolnictwa mianował Profesora Adama Wiernego na stanowisko samodzielnego pracownika naukowego. W latach 1962–1972 Profesor Adam Wierny pełnił funkcję sekretarza naukowego, wicedyrektora ds. naukowych w Instytucie Zootechniki w Krakowie. W latach 1972–1973 po śmierci dyr. dr Franciszka Klocka pełnił obowiązki dyrektora Instytutu Zootechniki.

Dostrzegając lukę w problematyce żywienia zwierząt w Instytucie Zootechniki, Profesor Adam Wierny został inicjatorem utworzenia Zakładu Paszoznawstwa z kompetencjami w za-

kresie użytków zielonych, technologii produkcji, metod konserwacji, oceny wartości pokarmowej i składu chemicznego pasz objętościowych oraz wpływu na żywienie zwierząt gospodarskich, głównie przeżuwaczy. Zagadnienia te były rozproszone w Instytucie i nie posiadały ośrodka sprawującego nad nimi koordynację. W efekcie podjętych starań 1 lipca 1974 r. utworzono Zakład Paszoznawstwa z siedzibą w Aleksandrowicach. W uznaniu dorobku naukowego 10 czerwca 1976 r. Rada Państwa nadała Profesorowi Adamowi Wiernemu tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk rolniczych.

Po ustabilizowaniu problematyki badawczej w Zakładzie, Profesor Adam Wierny w 1975 r. podjął 5-letnią pracę dyplomatyczną w Sekretariacie Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej w charakterze radcy ds. produkcji zwierzęcej i weterynarii. Po zakończeniu misji powrócił do Instytutu Zootechniki na uprzednio zajmowane stanowisko kierownika Zakładu Paszoznawstwa i kontynuował badania naukowe, kładąc nacisk na prace wdrożeniowe i patentowe. Profesor Adam Wierny doskonale znał potrzeby kraju w zakresie dodatków paszowych, a był to okres powszechnych niedoborów w tym zakresie. Większość artykułów i prac naukowych publikował samodzielnie, ale pisał również z J. Okońskim (1965) i H. Jasińskim (1960). W *Postępach Techniki Jądrowej* (1960) pisał o zastosowaniu izotopów w badaniach zootechnicznych. Wniknął w badania nad bilansem fosforu i azotu u samic ciężarnych (1961), a także nad kwasami nukleinowymi i białkami u samic ciężarnych (1962). Efektem stażu naukowego w Uniwersytecie im. Humboldta w Berlinie była publikacja w *Archiv für Tierernährung* (1964). Po utworzeniu Zakładu Paszoznawstwa w Instytucie Zootechniki zainteresowania Profesora Adama Wiernego zwróciły się na zagadnienia użytkowe, dotyczące pasz i dodatków paszowych. Publikował prace naukowe z P. Lorkiem (1968), J. Węgrzynem (1973), I. Leonhard-Kluz (1973), F. Brzóska (1981), R. Czubą (1999) i K. Węglarzem (2000). Profesor Adam Wierny jest autorem 143 publikacji, w tym 61 prac naukowych. Jest również współautorem instrukcji wdrożeniowych i broszur przema-

czonych dla hodowców zwierząt. Jedną z nich to „Kompleksowa technologia produkcji mleka w oparciu o pasze z trwałych użytków zielonych” (1987).

W pierwszym okresie pracy naukowej Profesor Adam Wierny podejmował tematykę biochemiczną z zakresu syntezy białek u zwierząt modelowych i kurcząt. Odbił kilka staży naukowych w placówkach przodujących wówczas w tej tematyce, m.in. w Instytucie Biochemii Akademii Nauk w Moskwie (1.02–30.04.1958), Instytucie Biochemii Akademii Medycznej w Krakowie (1.10–30.11.1959) i Uniwersytecie im. Humboldta w Berlinie (1.10.1963–31.04.1964). Był członkiem Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego, Polskiego Towarzystwa Biochemicznego oraz Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Rolnictwa. Wypromował czterech doktorów nauk rolniczych (Eugeniusz Pasieka, 1972; Franciszek Brzóska, 1975; Henryk Żywczok, 1976; Krystyna Sala, 1987).

Nie sposób pominąć bogatego dorobku wdrożeniowego Profesora Adama Wiernego. Osiągnięcia te były po części patentowane i nagradzane przez Ministra Rolnictwa, były zbiorowymi sukcesami zespołu Profesora. Profesor Adam Wierny miał niezwykły dar przekonywania ludzi przemysłu do proponowanych rozwiązań technologicznych w zakresie środków do produkcji zwierzęcej i żywienia zwierząt. Nawiązanie kontaktu przez Franciszka Brzóska, przy wsparciu Profesora Adama Wiernego, z Instytutem Tworzyw i Farb w Gliwicach zaowocowało uruchomieniem w Polsce produkcji folii z polietylenu do okrywania pryzm i silosów. Zakład Paszoznawstwa prowadził badania nad oceną prototypowych folii wyprodukowanych według różnych receptur, o zmiennej podatności na promieniowanie ultrafioletowe (UV). Wcześniej folii w Polsce nie było, a import był kosztowny, a zatem było to działanie antyimportowe. Folia ta jest wytwarzana w Polsce do tej pory. Osiągnięcie to zostało wyróżnione i uhonorowane dyplomem Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, Prezesa Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego oraz Naczelnej Organizacji Technicznej w 1997 r. Kolejne wdrożenie dotyczyło urucho-

mienia produkcji węgla wapniowo-magnezowego w Górniczych Zakładach Dolomitowych w Bytomiu, Kopalnia Siewierz – jako nośnika w mieszankach mineralnych dla zwierząt. Nośniki w mieszankach witaminowo-mineralnych to około 90% ich masy. Profesor Adam Wierny z zespołem współpracowników został uhonorowany nagrodą zespołową Ministra Przemysłu pierwszego stopnia za badania oraz opracowanie i wdrożenie technologii produkcji dolomitu na cele paszowe w 1990 r. Kolejne wdrożenie dotyczyło Janikowskich Zakładów Sodowych na Kujawach i posiadało znaczenie proekologiczne. Chodziło o zagospodarowanie odcieku pompowanego do Wisły na wysokości Włocławka jako odpadu po produkcji soli kalcynowanej. Koncepcja Profesora Adama Wiernego dotyczyła wykorzystania odcieku do produkcji mieszanki mineralnej dla zwierząt. Osiągnięcie to uzyskało zespołową nagrodę pierwszego stopnia Ministra Rolnictwa i Gospodarki w 1999 r. Wobec braku sypkiego tłuszczu paszowego w Polsce i niedostatku dewiz na jego import nawiązano współpracę z firmą paszową doktora Franciszka Kulpy i uruchomiono wytwórnię sypkiego tłuszczu paszowego pod nawą ERAFET. Miał on tę zaletę, że mógł być stosowany w żywieniu przeżuwaczy, szczególnie krów mlecznych odczuwających niedobór energii w pierwszym okresie laktacji. Był to produkt określany jako „protected rumen fat” lub „bypass fat”. Opracowanie i wdrożenie produkcji tłuszczu paszowego uzyskało nagrodę zespołową Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w 1996 r. Spośród tych rozwiązań opatentowano m.in.: sposób wytwarzania wieloskładnikowego dodatku mineralnego do pasz (Urząd Patentowy RP. Patent Nr 149470. Warszawa, 29.11.1990; A. Wierny, F. Brzóska), preparat dolomitowo-organiczny do odkażania przydroż-

nych użytków rolnych skażonych metalami ciężkimi (Urząd Patentowy RP. Patent Nr 177321. Warszawa, 4.11.1990; F. Brzóska, M. Ciepaj, J. Kowal, J. Pawelski, A. Wierny). Profesor A. Wierny ze współpracownikami byli również autorami świadectw racjonalizatorskich zarejestrowanych w Instytucie Zootechniki w latach 1985–1989.

Profesor Adam Wierny nie wykorzystywał swojej pozycji dla realizacji własnych, partykularnych celów. Zlecenia badań nadchodzące z zewnątrz były realizowane za zgodą Dyrekcji Instytutu i poprzez jego dział księgowy. Zasady te starał się wpajać swoim wychowankom.

Cieszyły Go sukcesy szkolne i zawodowe Jego rodziny, najpierw córek, a potem wnuków, przywożących trofea z międzynarodowych zawodów i konkursów w programowaniu komputerowym, często z odległych kontynentów. Był osobą cenioną, lubianą i bardzo szanowaną przez podwładnych, ale również przez pracowników Instytutu Zootechniki nie posiadających z nim bezpośredniego kontaktu. Był niezwykle oszczędny w słowach, nie wyrażał złych opinii o innych, był bardzo życzliwy i gotowy do pomocy w każdej sytuacji.

Profesora Adama Wiernego charakteryzowała wysoka godność i kultura osobista. Zdobywanie stopni i tytułów naukowych nie traktował jako wyłączny cel. Dla Niego ważniejsze było to, co można było zrobić dla przemysłu paszowego i rolnika, czy hodowcy zwierząt. O swoich nauczycielach i profesorach wyrażał się z wielkim szacunkiem. Wielu osobom pomagał w ich sprawach prywatnych na miarę swoich możliwości. Takim był i takim pozostanie w naszej pamięci. Był dla nas wzorem naukowca, umiającego naukę łączyć z praktyką rolniczą, wzorem przełożonego, współpracownika i dobrego, niezwykle uczynnego człowieka.